

ORDFORKLARING:

Kutyme: Skik og brug, standard rutine.

Kyndelmisse: Kyndelmisse (Kertelmesse, Missa Candelarum), Jesu fremstilling i templet og Mariae renselse. Den 2. februar. Ved Kyndelmisse smed kirkerne gamle lysestumper ud og satte nye lys frem.

Den Lille Istid: En køligere periode, som begyndte i senmiddelalderen og sluttede i 1800-tallet.

Svenskekrigene: Torstensson-krigen (1643-45), Karl Gustav-krigene (1657-60), afsluttes med afslutningen af Store Nordiske Krig i 1721

Indtage: Erobre, besætte.

Rippet: bestjålet, frastjålet, berøvet.

Underpermissioner: Underbukser.

Rendemesteren: Rendemesteren havde ansvaret for og tilsynet med byens vandforsyning.

Roersdam: Et vådområde sydøst for Bolbro, hvorfra Odense by fra 1586 til ind i 1800-tallet fik sin vandforsyning.

Manden med leen: Døden.

Conveneret: komme overens med; falde be-lejlig, være til Pas

Tranlamper: Gadelamper/-belysning, der gav lys ved at brænde hvalolie. De fungerede ligesom petroleumslamper.

Svanesang: Man opfattede sangsvanens skrig, som dens klagende sang i dødens stund. I dag bruges ordet også i overført betydning, om den afsluttende fase på et glørværdigt forløb eller en karriere

Påskeøsten: Kraftig og vedvarig østenvind med kulde helt ovre fra de sibiriske stepper.

KILDER:

- * <https://www.hojskolesangbogen.dk/om-sangbogen/historier-om-sangene/d/det-er-hvidt-herude/>
- * https://da.wikipedia.org/wiki/Den_lille_istid
- * Svenskekrigene (1657-60) – Lars Christensen,
- Kristeligt Dagblads Forlag 2018,
- kap. 7, side 201-204
- * Odense Bys Historie, Lov og orden, side 288, l. 28-30
- * Odense Bys Historie, Bystyret, side 236
- * <https://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/207480/Udskriv/>
- * <http://blog.odensebymuseer.dk/mogens-bo-henriksen/et-moselig-i-skt-knuds-kirke/>
- * Fra Viborg Amt 1958, "Viborg-Vægtene gennem 300 år", side 23-25, O. von Spreckelsen
- * Fra Fyens Fortid : Samlinger og Studier, bind 2, side 93, 1916.
- Vedel Simonsens og Werlauffs Brevvexling II (1839-58)
- * <https://www.dmi.dk/vejr-og-atmosfare/temaforside-forarsfanomener/paaskeoesten/>

VÆGTERNE VED SLUTNINGEN AF VINTEREN

I begyndelsen af februar kunne vi vel alle synge med på *"Det er hvidt herude, Kyndelmisse slår sin knude"* med det afsluttende ønske i sidste vers' tre sidste linjer... *"Kom sydvest som frosten tvinger, kom med dine tågevinger, kom og løs den bundne jord"*, og det kunne vægterne vel også have sunget med på, idet St. St. Blicher skrev det i 1838...

Ved Kyndelmisse (Kertelmesse, Missa Candelarum) var det kutyme at tjekke lagrene, da disse ved *midvinter* gerne skulle være store nok til at klare resten af vinteren. Kyndelmisse blev med rette anset for at være *midvinter*, da vintrene tilbage i tiden – især under **Den lille istid** fra senmiddelalderen til slutningen af 1800-tallet – var væsentlig længere varende. Man kunne således godt regne november og marts med i Kong Vinters kongedømme.

Det var *Den Lille Istid*, der gjorde, at den svenske hær – under **Svenskekrigene** 1657-60 - kunne indtage Fyn ved at gå over det tilfrosne Lillebælt d. 29.-30. januar 1658, hvorefter den svenske Kong Karl d. X. Gustav kunne indrette sit hovedkvarter på Dalum Kloster. Præsten i Dalum blev på vej til kirken rippet for alt – inklusive præstekjolen - af svenske soldater, og da han dybt fornedret og ydmyget kom hjem til præstegården efter en frysende kold gåtur iført undertrøje og underpermissioner, fandt han den ligeledes udplyndret.

For **vægterne i Odense** var *Den Lille Istid* en hård periode, da de på deres vægterrunder om natten skulle sørge for at der løb vand i de udhulede træstammer fra bybrønd til bybrønd; mens flere af dem i dagtimer havde et bijob med at hjælpe **Rendemesteren** med at grave selvsamme rør ned i den frosthårde jord. Rendemesteren havde ansvaret for og tilsynet med vandforsyningen og dermed med de udhulede træpæle, der ledte vandet fra Roersdammen vest for byen ind til byens brønde. Og selvom de var dødtrætte af at dobbeltjobbe, hvilket de var nødt til for at forsørge familien; så kunne de ikke på nattens vægterrunder uden fare for deres liv tage en lille morfar i en af byens kældertrapper, da de bogstavelig talt da kunne sove ind i døden. Det skete f.eks. "vinteraften" i midten af *marts 1730* i *Viborg*, hvor tre tyske kreaturhandlere drak byens fire nattevægtere plakatfulde – to af vægterne døde – den ene af druk, den anden af druk og frost, idet han faldt om i en snedrive og frøs i hjel.

Det var ikke kun den hårde frost, der kunne tage livet af folk, en god gedigen tyk rimtåge kunne også medbringe *manden med leen*. Således kan man i et

brev – 28. februar 1843 - fra lægen, historikeren og poeten **Lauritz Schebye Vedel Simonsen** til hans gode ven historikeren *Erich Christian Werlauff* læse: *"Vinteren har aldeles ikke conveneret mig; den evige Taage, som har dræbt saa mange Vægtere eller nattlige Aander i Kiøb., har ogsaa virket nedtrykkende paa min Aarvaagenhed eller i det mindste paa mit Humeur og mit Helbred"*.

Man ser det for sig nattevægteren gående rundt på sin 10 timer lange vægterrunde i den tunge, fugtige, frost-fede rimtåge godt sammenblandet med osen fra den tæt befolkede bys mange åbne bål, køkkenkomfurer, kakkelovne, kaminer og ikke mindst tranlamperne samt dunsten/stanken de mange dasser og pissoirers - og fra møg fra heste, køer og grise i staldene, møddingerne og rendestenen, hvori byens beboere inden klokken fem om morgenen måtte smide indholdet af deres natpotte – Det har været en dødbringende cocktail.

Op imod Påske kunne vægterne og resten af landets befolkning så småt ane forårets komme og måske ånde lettet op.

Efter *Den Lille Istid*, hvis afslutning faldt sammen med vægternes svanesang, fik vintrene igen en mere normal længde, selvom en heftig og langvarig *Påskeøsten* op gennem 1900-tallet godt kunne vise Kong Vinters frosthårde hånd... Nu om stunder er vintrene og Påskeøsten dog generelt blevet lidt mere fes'ne, så vi historiske nattevægtere i H. C. Andersens fødeby har kunnet klare julemarkederne i fin stil, og vi ser nu frem mod endnu en spændende sommersæson.